

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ЛКС Центр
Видавництво ТОВ «ЛКС-центр»

0 0 0 0 0 0 0

УДК 338.101

Р. В. Матвієнко,

Здобувач, Інститут законодавства Верховної Ради України

СУЧАСНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Roman Vladimirovich Matvienko,

Getter, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine

MODERN MODEL OF STATE REGULATION OF AGRARIAN PRODUCTION IN UKRAINE

Розглянуто основні чинники державного регулювання аграрного виробництва. Проаналізовано та оцінено вплив державного регулювання аграрного виробництва, а також обґрунтовано та запропоновано схему базових складових теоретичної моделі державного регулювання аграрного виробництва.

The main factors of state regulation of agrarian production are considered. The influence of state regulation of agrarian production has been analyzed and evaluated, and the scheme of the basic components of the theoretical model of state regulation of agrarian production has been substantiated and proposed.

Ключові слова: *державне регулювання, економіка підприємства, управління, управлінський апарат, аграрний сектор.*

Keywords: *state regulation, enterprise economics, management, management apparatus, agrarian sector.*

Постановка проблеми. На державу покладено особливе завдання в сфері регулювання аграрного виробництва, яке полягає у гармонізації функцій та обов'язків по відношенню до суспільства і бізнесу та забезпеченні взаємоузгодженого функціонування суб'єктів аграрного виробництва та суспільства. Взаємодія держави, суспільства та бізнесу відбувається через еволюцію або революцію, але за будь-якого сценарію розвитку, державне регулювання являє собою сукупність методів регулювання силами органів влади, механізмів саморегулювання та спільного регулювання. Співвідношення цих видів регулювання буде змінюватися відповідно до динаміки розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Теоретичні, практичні та законодавчі аспекти державного регулювання аграрної економіки досліджувались у наукових працях Саблука П.Т., Лупенка Ю.О., Лузана Ю. Я., Воротіна В.С., Мотренка В.Т., Гришовой І.Ю., Наумова О.Б., Шестаковської Т.Л., Бабко В.М., Загурського О.М., Юрченка В.І., Плеханова Д.О. та інших[1-10]

Постановка завдання: Вирішення завдань даного дослідження передбачає вивчення характеру впливу процесів державного регулювання на розвиток аграрного сектору країни.

Виклад основного матеріалу дослідження: Національна політика в галузі підтримки сільського господарства повинна бути не просто дієвою з точки зору показників економічної та соціальної ефективності, але й стимулювати становлення України як аграрної держави.

Тому наразі усе більш значущу роль відіграє такий інструмент впливу на розвиток суб'єктів економіки, як ефективна політика підтримки сільського господарства [1] Роль та місце системи державного регулювання аграрного виробництва залежить від багатьох чинників. Серед яких є :

- рівень демократії в вирішенні соціально-економічних та політичних питань національного розвитку;
- сформованість системи державного регулювання економічним розвитком країни;
- інституціоналізація правових, наукових та культурних засад регулювання та ін.

Слід також зазначити, державний вплив на розвиток аграрного виробництва може реалізовуватися на кількох рівнях, в залежності від масштабу проблеми, яку необхідно розв'язати. Ці рівні визначають цілі і стратегію державного регулювання аграрного виробництва, методи здійснення й наслідки. Прийнято виокремлювати три рівні державного регулюючого впливу: макрорівень (на рівні країни); мезорівень, що включає окремі сфери і напрями; макрорівень (вирішення локальних проблем).

У ході дослідження нами доповнено загальноприйнятий підхід щодо рівнів впливу держави на аграрне виробництво нормативним та комплементарним (рис.1).

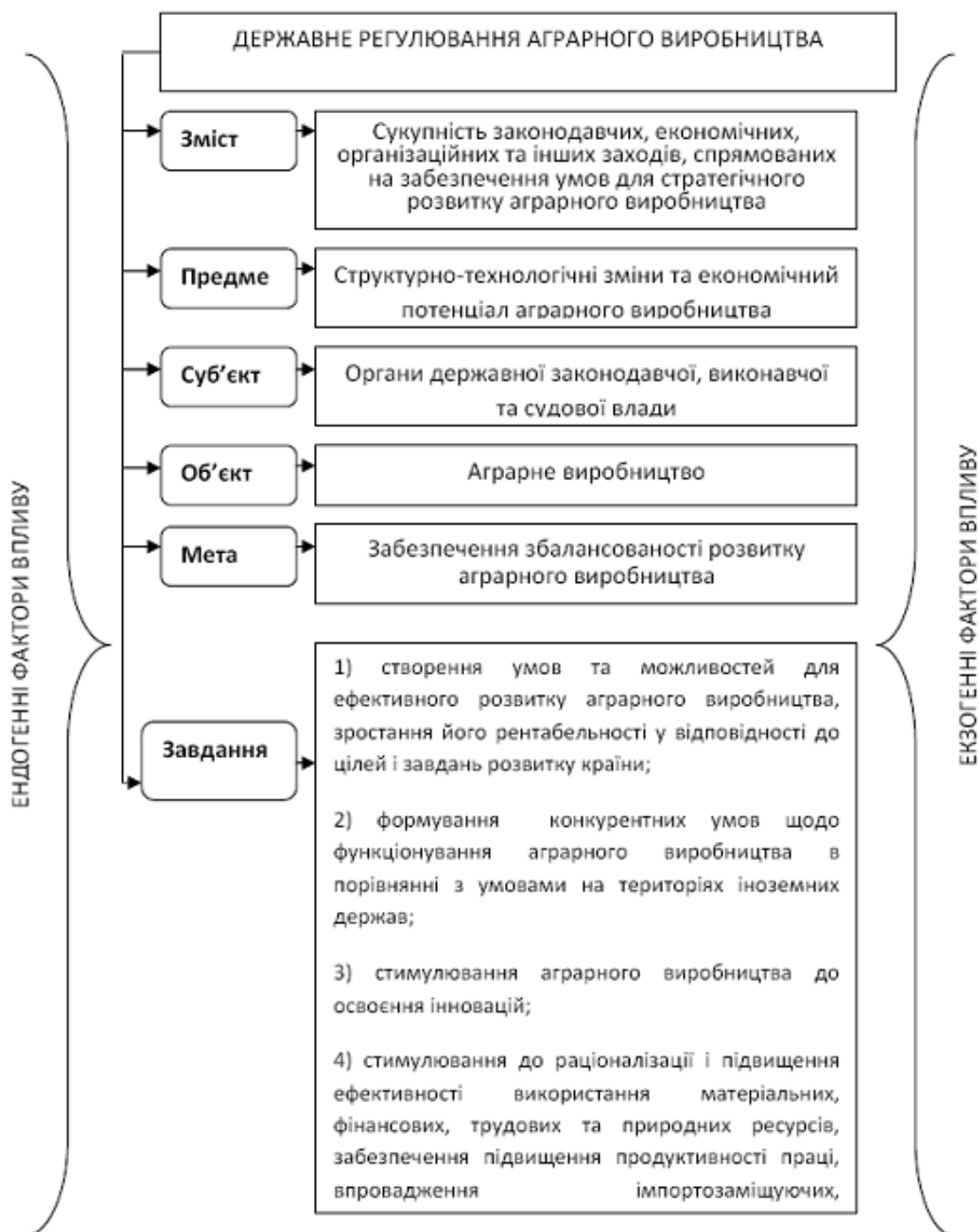
Рис. 1. Графічна інтерпретація впливу рівнів державного регулювання на розвиток аграрного виробництва

Джерело: побудовано автором

Нормативний рівень державного регулювання аграрного виробництва передбачає встановлення жорстких нормативно-правових обмежень щодо впливу результатів аграрного виробництва на функціонування таких сфер як охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, економічна та продовольча безпека. Комплементарна складова державного регулювання аграрного виробництва має забезпечити стимулювання підвищення економічної, екологічної та соціальної відповідальності суб'єктів аграрного виробництва. На основі вивчення теоретичних основ

щодо державного регулювання економіки та особливостей регулювання аграрного виробництва, нами побудовано схему базових складових теоретичної моделі державного регулювання аграрного виробництва, яка представлена на рис. 2

Отже, до ключових імперативів державного впливу на розвиток аграрного виробництва нами віднесено: нормативно-правове забезпечення аграрного виробництва та його взаємодія з державними органами влади; вироблення стратегії щодо захисту національних інтересів та досягнення поставлених завдань на основі взаємодії з провідними вітчизняними та іноземними суб'єктами аграрного виробництва; розвиток соціальної відповідальності суб'єктів аграрного виробництва; моніторинг аграрного виробництва.

Рис. 2. Схема базових складових теоретичної моделі державного регулювання аграрного виробництва
Джерело: побудовано автором

Об'єктивний результат може бути представлений сукупністю показників, які комплексно відображають кількісні та якісні зміни, що відбуваються в аграрному виробництві. Суб'єкти можуть впливати на об'єкт як безпосередньо, так і опосередковано, що дозволяє виділити два типи суб'єкт-об'єктних відносин: прямі і непрямі. А отже, державне регулювання аграрного виробництва здійснюється наступними основними методами: прямого регулювання діяльності суб'єктів аграрного виробництва; непрямого впливу на аграрне виробництво через кредитно-грошову сферу.

Вітчизняними економістами пропонуються й дещо інші класифікації методів державного регулювання [6]: за формою впливу: прямі; непрямі (опосередковані); за засобами впливу: правові; адміністративні; економічні; пропагандистські.

Пряме регуляторне втручання держави реалізується на основі використання важелів адміністративного, нормативно-правового та економічного характеру, які забезпечують прямий вплив на функціонування аграрного виробництва. Прямі методи державного регулювання являють собою цілеспрямований та безпосередній вплив на аграрне виробництво, тобто змушують його суб'єктів діяти у відповідності до приписів держави, а не на основі вільного економічного вибору. Так, в короткостроковій перспективі, на етапі становлення ринкових відносин та механізмів саморегулювання, доцільно використовувати переважно методи прямого, «жорсткого» регулювання (від бюджетних обмежень до директив). Також, поширення прямих методів державного впливу є виправданим в умовах військового конфлікту та поглиблення економічної кризи.

Методи прямої дії державного впливу на розвиток аграрного виробництва представляють собою сукупність адміністративних методів, які пов'язані із забезпеченням правової інфраструктури, і має на меті створення правових умов, найбільш сприятливих для аграрного сектору. Функціями адміністративних методів є: забезпечення стабільного правового підґрунтя для якісного рівня життя; захист конкурентного середовища; гарантування прав власності та свободи прийняття економічних рішень. Приклади державного регулювання економіки шляхом розробки законодавчих актів надзвичайно різноманітні, наприклад: прийняття Цивільного кодексу, Податкового кодексу, антимонопольних законів тощо [8].

Непрямі методи державного регулювання економіки передбачають використання інструментів впливу держави на аграрне виробництво з метою забезпечення макроекономічних пропорцій розширеного відтворення. Іншими словами, при їх застосуванні держава прямо не втручається в процес прийняття рішень економічними суб'єктами, а лише створює передумови до того, щоб самостійний вибір суб'єктів господарювання відбувався в рамках державної стратегії розвитку і відповідав цілям державної економічної політики. Відтак, за умови сформованого ринку з розвиненими механізмами саморегулювання та неухильним виконанням законів країни, необхідність активного втручання держави у функціонування аграрного виробництва буде знижуватися, а функції регулювання в значній частині можуть бути передані інститутам громадянського суспільства. У довгостроковій перспективі зміниться і характер економічного зростання. Його базою повинні стати галузі інноваційного прориву, що зробить саморегулювання переважаним [4].

Основними ж інструментами непрямого регулювання є інструменти різних напрямків економічної політики держави (у тому числі грошово-кредитної, фіскальної, бюджетної, інвестиційної, інноваційної та амортизаційної їх складових).

У країнах з розвиненими формами ринкових відносин адміністративні методи регулювання економіки в звичайних умовах використовуються мало. У критичних ж ситуаціях (під час воєн, кризового становища в економіці тощо) роль цих методів регулювання різко зростає. Ступінь застосування адміністративних методів різна в залежності від сфери національного господарства. Адміністративні методи поділяються на заходи заборони, заходи вирішення і заходи примусу.

Непряме втручання передбачає здійснення державного регулювання за допомогою використання основних інструментів державної економічної політики, якими є податково-бюджетна і кредитно-грошова політика. Обидва ці напрямки державної політики тісно пов'язані один з одним. З економічних важелів регуляторного впливу найбільшого поширення набули заходи фінансової (бюджетної, фіскальної) політики; важелі грошово-кредитної політики; прогнозування, планування і програмування економіки тощо.

Зріла ринкова економіка передбачає в основному непрямий вплив держави на аграрне виробництво, що забезпечує свободу у прийнятті економічних рішень. В умовах же трансформаційних змін (або у випадку кризи) співвідношення методів державного регулювання має бути іншим - пряме втручання держави висувається на перший план. Зріла ринкова економіка передбачає в основному непрямий вплив держави на господарюючий суб'єкт, що забезпечує свободу у прийнятті економічних рішень аграрним сектором. Головною проблемою в даному випадку є загроза зарегулювання аграрного виробництва, і як наслідок його звужений розвиток [9].

Перед органами державної влади стоїть стратегічне завдання – побудувати таку систему державного регулювання аграрного виробництва, яка б, по-перше, встановлювала чітке, зрозуміле і прозоре правове поле для його функціонування, по-друге – створювала б сприятливе середовище для стійкого розвитку національної економіки.

Причиною кризової ситуації в даному секторі економіки й, насамперед, у сільському господарстві є ряд факторів, один із яких – значне скорочення фінансово-кредитної підтримки з боку держави. Власні кошти аграрних формувань не можуть забезпечити фінансування їх поточної виробничої діяльності, тому що значна частка господарств збиткові, у зв'язку із проблемами формування джерел нагромадження. Капітал господарюючих суб'єктів аграрного виробництва (статутний і резервний) не призначені для поточного забезпечення виробництва фінансовими ресурсами; фінансові вкладення в аграрне виробництво практично не здійснюються. Дана ситуація збільшується недостатнім, несвоечасним і не диверсифікованим фінансуванням аграрного виробництва.

Висновки. У процесі становлення ринкової економіки й реформування самих умов існування аграрного виробництва сформований за десятиліття механізм регулювання фінансових відносин держави й аграрної сфери був порушений. Відсутність реально діючої альтернативи колишній системі чітко регламентованого державного регулювання процесу аграрного виробництва в сукупності із загальноекономічними й галузевими тенденціями

відчутно погіршили соціально-економічне положення аграрних товаровиробників, привели до зміни структури механізму фінансування й кредитування, перешкодили реалізувати потенціал нових форм власності й господарювання. Вищевикладене спонукає до удосконалення існуючого фінансово-кредитного механізму державного регулювання аграрного виробництва.

Список літератури.

1. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.
2. Лузан Ю. Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України : монографія / Лузан Ю. Я. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 472
3. Плеханов Д.О. Передумови створення ефективної державної інвестиційної політики в сільському господарстві / Д.О. Плеханов // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2006. – № 3. – С. 137-140.
4. Юрченко В.І. Про концептуальні основи державного регулювання розвитку міжрегіональної агропромислової інтеграції в умовах глобалізації економіки / В.І. Юрченко // Економіка та держава. – 2009. – № 11, листопад. – С. 218-219.
5. Загурський О.М. Інституціональне забезпечення державної підтримки аграрного сектору України / О.М. Загурський // Фінанси України. – 2012. – № 8. – С. 122-129.
6. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / І. Прокопа // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 50–59.
7. Бабко В.М. Напрями посилення регулюючої ролі держави в розвитку аграрного сектору / В.М. Бабко // Економіка та держава. – 2010. – № 5, травень. – С. 112-113.
8. Gryshova, I.; Strielkowski, W.; Kalyugina, S. (2017). Modern Technologies in Public Administration Management: A Comparison of Estonia, India and United Kingdom. *Administratie si Management Public*, (28), 174-185
9. Gryshova I. Competitive position stability of agricultural sector of Ukraine at internal and external markets/ І.Ю. Гришова, О.В.Митяй, В.В.Кужель// Актуальні проблеми економіки. - 2016. - № 3(177) - С. 66-73.
10. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку : монографія / за ред. Б.Й. Пасхавера ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – С. 157.

References.

1. Lupenka, Yu.O. and Mesel-Veseliaka, V.Ya. (2012), *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period till 2020], NNTs “IAE”, Kyiv, Ukraine, p.182.
2. Luzan, Yu. Ya. (2010), *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy* [Organizational and Economic Mechanism for the Development of Agro-Industrial Production in Ukraine], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, p.472
3. Plekhanov, D.O. (2006), "Prerequisites for creating an effective state investment policy in agriculture", *Derzhava ta rehiony. Serii: Derzhavne upravlinnia*, vol. 3, pp. 137-140.
4. Yurchenko, V.I. (2009), "On conceptual bases of state regulation of development of interregional agro-industrial integration in the conditions of globalization of economy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 218-219.
5. Zahurskyi, O.M. (2012), "Institutional support of state support to the agrarian sector of Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 8, pp. 122-129.
6. Prokopa, I. (2007), "Lands of Ukraine: Research and Regulation of Development", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 6, pp. 50–59.
7. Babko, V.M. (2010), "Directions of the strengthening of the regulatory role of the state in the development of the agrarian sector", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 112-113.
8. Gryshova, I. ; Strielkowski, W. ; Kalyugina S. (2017). Modern Technologies in Public Administration: A Comparison of Estonia, India and United Kingdom. *Administratie si Management Public*, (28), 174-185
9. Gryshova, I. Mityay, O.V. and Kuzhel, V.V. (2016), "Competitive position of the agricultural sector of Ukraine at the internal and external markets", *Current problems of the economy*, vol. 3 (177), pp. 66-73.
10. Paskhaver, B.Y. (2009), *Vyklyky i shliakhy ahroprodovolchoho rozvytku* [Challenges and ways of agro-food development], NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnozuv, Kyiv, Ukraine, p. 157.

Стаття надійшла до редакції 03.07.2017 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу